3 PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC MÔN MĨ THUẬT LỚP 2

3.1. Những yêu cầu cơ bản về phương pháp dạy học

Dạy học môn Mĩ thuật lớp 2 theo Chương trình GDPT mới là dạy học hình thành và phát triển năng lực của HS. Do vậy cần sử dụng hình thức tổ chức dạy học, phương pháp dạy học trong đó HS cần phải vận dụng những tri thức đã học vào thực tiễn cuộc sống, tăng cường việc học tập theo nhóm, cộng tác, chia sẻ nhằm phát triển nhóm năng lực xã hội. Dạy học phát triển năng lực/ dạy học theo năng lực cần bám vào mục tiêu này để tổ chức, triển khai và áp dụng các phương pháp dạy học thích hợp trong các trường hợp cụ thể.

Trong dạy học phát triển năng lực, việc đánh giá kết quả học tập không lấy việc kiểm tra khả năng tái hiện kiến thức đã học làm trọng tâm, mà cần chú trọng đánh giá khả năng vận dụng một cách sáng tạo tri thức trong những tình huống ứng dụng khác nhau. Vì thế, dạy học theo năng lực có những đặc điểm cơ bản sau:

– Dạy học hướng đến người học với tư cách là cá thể tham gia vào quá trình học tập. Người học cần được tạo cơ hội để:

+ Phát triển năng lực phù hợp nhu cầu, điều kiện và đặc điểm cá nhân.

+ Tiếp tục học tập hiệu quả ở các lớp học, cấp học ở trường phổ thông góp phần hình thành khả năng tự học.

– Dạy học phát triển năng lực được thực hiện trên cơ sở yêu cầu cần đạt (kết quả học tập đầu ra) đối với mỗi giai đoạn học tập. Danh mục những yêu cầu cần đạt được xác định cụ thể, tường minh và khả thi sẽ là điểm khởi đầu để thực hiện dạy học theo hướng phát triển năng lực.

– Dạy học phát triển năng lực trên cơ sở dạy học phân hoá. Phân hoá trong dạy học phát triển năng lực yêu cầu GV phải điều chỉnh cấu phần của quá trình dạy học sao cho phù hợp với nhu cầu của người học với tư cách là các cá thể học tập. Việc phân hoá cần được hiểu một cách đa dạng, nhiều chiều để:

+ Hỗ trợ HS quá trình học tập.

+ Giúp HS giao tiếp, hợp tác với GV và các bạn cùng lớp một cách hiệu quả.

+ Điều chỉnh việc dạy của GV và việc học của HS.

Trong quá trình thực hiện dạy học phát triển năng lực, cần đặc biệt chú ý một số yêu cầu cơ bản về phương pháp dạy học môn Mĩ thuật đối với HS lớp 2, cụ thể:

– Phương pháp dạy học cần phù hợp với quá trình nhận thức của HS lớp 2: từ đơn giản đến phức tạp, từ dễ đến khó, từ trực quan sinh động đến tư duy trừu tượng.

– Phương pháp dạy học cần phát huy tính tích cực học tập của HS; coi trọng sự sáng tạo của mỗi cá nhân; duy trì hứng thú học tập, không gò bó, áp đặt HS.

– Cần sử dụng các phương pháp và kĩ thuật dạy học một cách đa dạng, linh hoạt. Đặc biệt quan tâm đến các phương pháp dạy học đặc thù bộ môn cũng như nhóm các phương pháp dạy học hiện đại.

– Chú ý thực hiện dạy học thông qua trải nghiệm. HS thực hiện các hoạt động khám phá, tìm hiểu và giải quyết vấn đề theo điều kiện và nhịp độ học tập riêng của từng HS. Khuyến khích HS sáng tạo trong quá trình thực hành.

– Kết hợp các phương tiện, đồ dùng dạy học một cách linh hoạt, đảm bảo hiệu quả trong quá trình dạy học.

3.2. Hướng dẫn và gợi ý phương pháp, hình thức tổ chức dạy học

3.2.1. Phương pháp dạy học

Phương pháp dạy học môn Mĩ thuật theo chương trình mới chú trọng phát huy tính tích cực, tự giác, chủ động, sáng tạo của người học, trong đó nhấn mạnh những phương pháp, kĩ thuật và hình thức tổ chức dạy học theo hướng phát triển năng lực:

– Kết hợp một cách hợp lí những phương pháp dạy học truyền thống như phương pháp dạy học trực quan, quan sát, vấn đáp, gợi mở, luyện tập, thực hành nhóm,… với các phương pháp và kĩ thuật dạy học hiện đại tuỳ theo tình huống dạy học cụ thể.

– Thực hiện dạy học giải quyết vấn đề, dạy học tình huống… Đây là những phương pháp dạy học hiệu quả để phát triển năng lực.

– Dạy học liên môn/ tích hợp thông qua những chủ đề, tình huống kết hợp nội dung của các môn học khác nhau, tham gia giải quyết các vấn đề thực tiễn.

– Dạy học có sự hỗ trợ và đổi mới thông qua các phương tiện công nghệ như ICT và các thiết bị di động trong khai thác tư liệu, nội dung.

– Các kĩ thuật dạy học hiện đại như "sơ đồ tư duy", "công đoạn", 'phòng tranh"… được áp dụng trong dạy học để phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo, góp phần thực hiện cá thể hoá dạy học.

– Các hình thức tổ chức dạy học như học cá nhân, theo cặp, theo nhóm, cả lớp được phối hợp nhuần nhuyễn và hợp lí trong quá trình dạy học.

– Dạy học được thực hiện kết hợp giữa môi trường trong và ngoài lớp học, tạo cơ hội tổ chức hoạt động giáo dục ngoại khoá và bổ trợ (câu lạc bộ nghệ thuật, tham quan, dã ngoại,…).

Trong quá trình sử dụng phương pháp dạy học và tổ chức dạy học cần lưu ý:

- Sự khác nhau ở các trình độ, khả năng, hứng thú, sở trường, năng khiếu, hoàn cảnh,… của mỗi HS, để lựa chọn phương pháp dạy học và hình thức dạy học cho phù hợp.
- Dự đoán/ tìm hiểu trước những hiểu biết về học tập của HS – trước, trong và sau bài học để xác định nội dung dạy học cần được "phát triển" cho phù hợp hoàn cảnh cụ thể lớp học. Từ đó chuẩn bị kế hoạch bài học đáp ứng mục tiêu học tập cho tất cả HS.
- Thực hiện tổ chức việc học đến từng HS.
- Kết quả HS đạt được mục tiêu học tập (yêu cầu cần đạt/ sự tiến bộ phù hợp), cảm xúc, nhu cầu học tập cá nhân.
- Trong mỗi phương pháp, cần đề cao vai trò của người học nhằm huy động kiến thức, kinh nghiệm, kích thích trí tưởng tượng… của HS, tạo cơ hội cho HS hình thành kiến thức, rèn kĩ năng cũng như vận dụng sáng tạo những hiểu biết về mĩ thuật vào thực tế, làm đẹp cuộc sống.
- Khi lựa chọn phương pháp dạy học cần chú ý đến đích của năng lực để có lựa chọn phù hợp.

Môn Mĩ thuật lớp 2 cần tập trung phát triển các kĩ năng cơ bản về vẽ màu, vẽ hình, vẽ khối, sắp xếp hình ảnh…; lựa chọn các hoạt động học tập phù hợp với hứng thú và

nhận thức của HS như: khám phá, vận dụng sáng tạo...; thường xuyên củng cố và vận dụng những kiến thức, kĩ năng đã học. HS cần được nắm vững một số yếu tố tạo hình, nguyên lí tạo hình làm nền tảng phục vụ giai đoạn học tập tiếp theo.

Trong dạy học mĩ thuật, GV cần sử dụng các phương pháp dạy học một cách đa dạng, linh hoạt, sát thực tế nhà trường, địa phương và đối tượng HS để thực hiện được mục tiêu, nội dung của chương trình. Những phương pháp/ kĩ thuật dạy học mang tính đặc thù bộ môn được chú trọng và tăng cường áp dụng trong quá trình dạy học. Ví dụ: phương pháp quan sát (bài vẽ, tranh ảnh minh hoạ, mẫu), phương pháp luyện tập thực hành (thực hiện thao tác thực hành vẽ/ sáng tạo sản phẩm 3D), phương pháp vấn đáp/ gợi mở (gợi mở ý tưởng…), phương pháp hợp tác nhóm hoặc nhóm các phương pháp dạy học hiện đại. Việc vận dụng các phương pháp dạy học trong quá trình dạy học phụ thuộc vào nội dung bài học và đồ dùng dạy học. Mỗi nội dung có cách vận dụng phương pháp dạy học rất khác nhau, ngay cả trong trường hợp cùng chung nội dung học tập.

Dưới đây là một số phương pháp dạy học được sử dụng trong dạy học Mĩ thuật theo định hướng mới:

Nhóm phương pháp dạy học truyền thống: phương pháp quan sát; phương pháp trực quan; phương pháp vấn đáp/ gợi mở; phương pháp luyện tập thực hành; phương pháp dạy học theo nhóm.

Giờ học môn Mĩ thuật, trường Tiểu học Nguyễn Tuân, Hà Nội

3.2.2. Một số phương pháp dạy học trong môn Mĩ thuật – bộ sách Kết nối tri thức với cuộc sống

Để đạt được những năng lực mĩ thuật trong môn học, cũng như phù hợp theo tính mở trong Chương trình môn học, GV vận dụng một cách có hiệu quả các phương pháp dạy học hiện có theo quan điểm dạy học tích cực, kết hợp với các phương pháp mới cho phù hợp với nội dung, hướng tới mục tiêu đa dạng trong cách giải quyết vấn đề mà mỗi chủ đề đặt ra. Như vậy, theo Chương trình giáo dục phổ thông năm 2018, GV thực sự được trao quyền chủ động, linh hoạt và điều này mới giúp các thầy cô có thể thể hiện sự sáng tạo trong dạy học. Một số phương pháp và hình thức dạy học mĩ thuật phù hợp với việc biên soạn theo chủ đề là:

- Dạy học tích hợp;
- Dạy học theo chủ đề;
- Dạy học khám phá;
- Dạy học thực hành, sáng tạo;
- Dạy học đa phương tiện;
- Cách tổ chức các hoạt động mĩ thuật.
- Theo đó, phương pháp dạy mĩ thuật có hai vấn đề chính:

Một là, GV bằng các kĩ năng dạy học, nêu vấn đề và giúp HS phát hiện vấn đề qua những tình huống trong học tập và trong cuộc sống.

Hai là, với những vấn đề phát hiện được, HS có nhiều cách để giải quyết thông qua bài thực hành và mỗi cách giải quyết phản ánh nhận thức, kĩ năng của mỗi HS.

Việc GV giúp HS hình thành kĩ năng phát hiện vấn đề là cách thức giúp cho HS làm quen với kĩ năng tìm hiểu mối liên hệ, đặc trưng của sự vật, hiện tượng có vấn đề. Đây là một khả năng có ý nghĩa rất quan trọng đối với HS trong môn Mĩ thuật, và phải rèn luyện một quá trình mới có thể hình thành được. Đặc trưng cơ bản của việc dạy HS phát hiện và giải quyết vấn đề là GV có thể đưa ra những "tình huống gợi vấn đề" để HS thảo luận, trao đổi và giải quyết. Khi đó, bài dạy không chỉ giúp HS có năng lực phát hiện kịp thời những vấn đề nảy sinh trong thực tiễn, mà bước quan trọng tiếp theo là giải quyết hợp lí những vấn đề được đặt ra. Với cách tiếp cận này, HS không phải gò cảm xúc của mình vào một khuôn mẫu nhất định, bởi mỗi cá nhân trong hoàn cảnh, điều kiện khác nhau thì có cảm xúc và những cách bộc lộ cảm xúc khác nhau. Điều này giúp hạn chế việc mặc định một mẫu số chung trong thể hiện

cảm xúc, cũng như giúp HS thoải mái hơn trong các ý tưởng, sáng tạo riêng. Trong cách thực hành, HS có thể vẽ tranh hay dùng hình thức nặn, xé, dán đều được, thậm chí HS có thể sử dụng kết hợp hình thức đắp nổi và tạo khối để thể hiện cảm xúc của mình. Rõ ràng, với cách thức này, HS có cơ hội phát triển khả năng tìm tòi, xem xét một vấn đề dưới nhiều góc độ khác nhau. Việc khuyến khích HS trong khi phát hiện và giải quyết vấn đề sẽ huy động được tri thức và khả năng cá nhân, khả năng hợp tác, trao đổi, thảo luận với bạn bè để tìm ra cách giải quyết vấn đề tốt nhất. Thông qua việc giải quyết vấn đề của bài học, HS được lĩnh hội tri thức, kĩ năng và phương pháp thực hiện, do đó việc dạy mĩ thuật không chỉ thuộc phạm trù phương pháp mà đã trở thành một mục đích dạy học, cụ thể hoá thành một mục tiêu là phát triển năng lực giải quyết vấn đề.

Những phương pháp này đòi hỏi GV phải đầu tư nhiều thời gian và công sức, phải có khả năng sư phạm tốt mới suy nghĩ để tạo ra được những tình huống gợi vấn đề và hướng dẫn HS tìm tòi để phát hiện và giải quyết vấn đề. Hay có thể hiểu, GV dạy mĩ thuật phải nắm vững các phương pháp dạy học mĩ thuật cơ bản để vận dụng một cách linh hoạt vào tiết dạy của mình, sao cho tri thức và kĩ năng mà HS lĩnh hội được trong quá trình học tập sẽ giúp các em hình thành những năng lực thẩm mĩ, nâng cao tư duy trong lĩnh vực này. Việc cho HS chủ động phát hiện và giải quyết vấn đề trong môn Mĩ thuật không chỉ giúp HS tích cực tham gia vào việc học, đạt kết quả cao mà còn giúp HS hình thành kĩ năng phát hiện và giải quyết vấn đề. Để phương pháp này đạt được mục tiêu đề ra, GV cần tổ chức cho HS giải quyết, xử lí vấn đề theo hướng:

– Các nhóm HS có thể giải quyết cùng một vấn đề, tình huống hoặc các vấn đề, tình huống khác nhau, tuỳ theo mục đích của hoạt động.

– GV cần hướng dẫn HS xác định rõ vấn đề trước khi đi vào giải quyết.

Trong hoạt động nhóm, GV cần phân bổ thời gian cho nhóm thảo luận để liệt kê ra những cách thức có thể sử dụng để giải quyết vấn đề.

– GV cần tìm hiểu đúng mục đích, mục tiêu của bài dạy để có cách tạo tình huống, gợi vấn đề và tận dụng các cơ hội để tạo ra tình huống phù hợp, đồng thời tạo điều kiện để HS tự giải quyết vấn đề.

Có thể nhận định rằng, phương pháp dạy học mĩ thuật hướng tới mục tiêu đa dạng trong cách giải quyết vấn đề có thể áp dụng trong các giai đoạn của quá trình dạy học mĩ thuật, từ những bài hình thành kiến thức, củng cố kiến thức đến các bài luyện kĩ năng, vận dụng kiến thức. Phương pháp này giúp HS phát huy khả năng sáng tạo, hình

thành tư duy năng động, yêu thích môn học và làm quen với việc xây dựng nhiều giải pháp cho một tình huống, một vấn đề và điều này là cần thiết trong lĩnh vực giáo dục nghệ thuật.

Giờ học môn Mĩ thuật, trường Tiểu học Bắc Sơn A, Hà Nội

3.2.3. Hình thức tổ chức dạy học

GV tổ chức các hoạt động của HS theo tiến trình đã được thiết kế trong SGK.

– Tổ chức HOẠT ĐỘNG QUAN SÁT: Hoạt động này được thiết kế nhằm giúp HS có nhận thức ban đầu về nội dung chủ đề, tìm hiểu và hình thành kiến thức mới. HS được chia sẻ hiểu biết cá nhân, học cái mới dựa trên cái đã biết. Hoạt động xuất hiện ở tiết đầu của chủ đề. Hoạt động Quan sát giúp HS tự khám phá kiến thức mới, trả lời câu hỏi: Ai? Cái gì? Làm gì? Vì sao? Như thế nào? Làm bằng cách nào?... từ đó thu nhận kiến thức. GV có thể tổ chức hoạt động này theo các bước:

+ HS tự tìm hiểu vấn đề trong tình huống. HS làm việc cá nhân, hoặc trao đổi theo cặp, nhóm, theo gợi ý của GV để khám phá, phát hiện và tìm ra cách thức giải quyết vấn đề.

+ HS nói được những hiểu biết của mình về đối tượng và khái quát thành kiến thức mới.

– Tổ chức HOẠT ĐỘNG THỂ HIỆN: HS được vận dụng kiến thức mới thông qua tình huống cụ thể để rèn kĩ năng, củng cố kiến thức và sáng tạo trong quá trình thực hành. GV có thể tổ chức hoạt động này theo các bước:

+ HS tự tìm hiểu vấn đề cần giải quyết; liên hệ, sử dụng kiến thức đã được hình thành, từ đó tìm ra phương án thực hiện phù hợp với năng lực cá nhân.

+ GV theo dõi, có thể gợi ý cho HS thể hiện sản phẩm đúng yêu cầu.

– Tổ chức HOẠT ĐỘNG THẢO LUẬN: HS (cá nhân/nhóm) trình bày trước lớp về ý tưởng, cách thể hiện sản phẩm, những kiến thức liên quan đến chủ đề. Trong hoạt động này, HS trong lớp trao đổi, GV nhận xét, củng cố, bổ sung kiến thức,…

– Tổ chức HOẠT ĐỘNG VẬN DỤNG: HS sử dụng kiến thức, kĩ năng đã có, vận dụng vào tình huống mới để hình thành các năng lực môn học và các năng lực chung (giao tiếp, hợp tác, giải quyết vấn đề và sáng tạo). GV có thể tổ chức hoạt động này theo các bước:

+ "Đặt" HS vào bối cảnh mới. Gợi ý HS vận dụng kiến thức, kĩ năng đã có giải quyết vấn đề theo sáng tạo riêng.

+ HS chia sẻ trước lớp kết quả học tập, để thấy được có nhiều ý tưởng và cách làm sản phẩm đa dạng khác nhau. Từ đó, HS có thể vận dụng sáng tạo vào những tình huống khác.

Tác giả tham gia dạy thực nghiệm, trường Tiểu học Trung Văn, Hà Nội

3.2.4. Kĩ thuật dạy học

- Động não: Đây là kĩ thuật phát huy khả năng quan sát, tìm hiểu những điều mới mẻ về chủ đề của thành viên trong nhóm/ lớp. Kĩ thuật này thường được sử dụng trong phần thảo luận, trao đổi nhóm thông qua việc GV đặt câu hỏi để các thành viên trong nhóm đưa ra ý kiến khác nhau. GV không đánh giá nội dung, ý kiến phát biểu của HS.
- Khăn trải bàn: Đây là kĩ thuật tổ chức hoạt động mang tính hợp tác giữa các thành viên trong nhóm nhằm thúc đẩy sự tích cực, trách nhiệm, sự tương tác của các cá nhân. Khi sử dụng kĩ thuật này, GV cho HS viết ý tưởng cần thể hiện về chủ đề ra cạnh của 1 tờ giấy A4, sau đó thảo luận và đi đến thống nhất chung. Kĩ thuật này thường được sử dụng đối với những bài thực hành nhóm.
- Phòng tranh: GV cho mỗi HS trong nhóm viết ý tưởng thể hiện chủ đề ra một mảnh giấy (cỡ A5) và đặt lên bàn, hoặc dán lên bảng. Các thành viên trong mỗi nhóm đọc hết và cùng trao đổi, có ý kiến bổ sung để tìm đến một phương án tối ưu, trước khi thực hiện. Các ý kiến đưa ra có thể liên quan đến chất liệu, hình thức thể hiện, ý tưởng,…
- Công đoạn: Trong những bài thực hành nhóm, GV hướng dẫn nhóm trưởng trao đổi và thống nhất thực hiện một sản phẩm. Sau đó, nhóm trưởng phân công mỗi thành viên thực hiện một nhiệm vụ khác nhau và ghép các sản phẩm cá nhân thành sản phẩm nhóm.
- Đặt câu hỏi: GV khi đặt câu hỏi cần lưu ý câu hỏi liên quan đến thực hiện mục tiêu của chủ đề, ngắn ngọn để kích thích suy nghĩ của HS. Câu hỏi phù hợp với năng lực, vốn kinh nghiệm của HS đối với lĩnh vực cần hỏi và tránh dùng câu hỏi đa nghĩa, gây khó với HS.